

מבט על, גיליון 564, 23 ביוני 2014

דאע"ש/ISIS – הערכת סיכונים

יורם שוייצר

מאז נודע על נפילת מוסול בידי ארגון ISIS, המכונה בעברית דאע"ש (ראשי תיבות של שמו בערבית) מופצת בתקשורת בימים האחרונים תמונת מצב אפוקליפטית על נפילתה של עיראק לידי ארגון זה. על פי הדיווחים בתקשורת עתיד הארגון לכבוש את בגדאד ובכך להשלים את השתלטותו על עיראק כולה. כמו כן דווח, כי גם בירדן, כווית ומדינות מפרץ נוספות חרדים מפני גורל דומה מידי הארגון רב העוצמה כאילו מדובר במעצמה בהתהוות. מבלי לזלזל בפוטנציאל האיום הגלום בארגון – לאור הישגיו המקומיים ופעילויותיו הרצחניות – ראוי להבין את ההקשר הרחב בו הוא זוכה להישגיו ואת עוצמתו.

תחילה יש להבהיר את סוגיית שיוכו של הארגון לאל-קאעדה על רקע הדיווחים הרווחים באמצעי התקשורת. אמנם נכון הדבר, כי דאע"ש מהווה חלק ממחנה הג'יהאד העולמי, המבקש להקים באזור הלבנט ח'ליפות אסלאמית הלכתית בסגנון הטאליבן, אולם הסכסוך הקשה שהתגלע בין מנהיג הארגון, אבו-באכר אל-בגדאדי, לבין מנהיג אל-קאעדה, איימן אל-זוואהירי, הביא לגירושו של דאע"ש מהברית שהקים אל-קאעדה עם כמה משותפיו העיקריים. לפיכך, השימוש הרווח בכינוי "כוחות אל-קאעדה בעיראק" אינו תואם את המציאות ובוודאי מאדיר לשווא את שם אל-קאעדה, אשר מצדו נהנה מפיאור עוצמתו במקום שאינו ראוי לו.

יתר על כן, יותר מאשר כתוצאה מעוצמה וכישרון צבאיים חסרי תקדים, ניצחונותיו של דאע"ש בעיראק נובעים ראשית לכול מהיעדר לגיטימציה ציבורית של ראש הממשלה השיעי, מאלכי, מחולשתו הרבה של הצבא העיראקי, וממנהיגות כושלת של מפקדיו. חלק ניכר מפעילות הארגון במערב עיראק התאפיין עד לאחרונה בפשיטות של פגע וברח ובהפגנת נוכחות צבאית סמלית במקומות אותם כבשו ובעריכת מצעדים צבאיים הפגנתיים. באזורים בהם הצליח הארגון להניף את דגליו, היה זה בעיקר עקב חוסר עניין והתנגדות מצד האוכלוסייה המקומית, וזו לעיתים אף סייעה לו בשל הטינה העמוקה למשטרו של מאלכי, הנתפש כרוזן מושחת המפלה לרעה באופן בוטה את האזרחים הסונים. תחושות אלה כלפי המשטר העיראקי השיעי הביאו את תושבי האזורים שנכבשו במערב עיראק, לפחות בשלב הנוכחי, לראות את דאע"ש כרע במיעוט. ניכר, כי ההתמודדות עם הארגון נדחית לעתיד במידה שהוא ינסה לכפות עליהם את אורח החיים האסלאמי הקיצוני והנוקשה, כפי שעשה בעבר בעיראק ובשנה האחרונה בסוריה.

יומרתו של דאע"ש וההמולה התקשורתית סביבו גדולים בהרבה ממיזותיו. ראשית, טיבם של המספרים המופצים בתקשורת לגבי סדר הכוחות האמתי העומד לרשות הארגון בעיראק אינו בהכרח מהימן. אולם גם אם נתייחס אליהם כאמינים, אין ההערכה עולה על כ-10,000 איש שחלקם הם מתנדבים זרים. ברור, כי אין זה כוח מספיק כדי לכבוש ולנהל את הבירה בגדאד, בה למשטר מאלכי ולתושביו אינטרס מהותי להגן עליה כחלק מההגנה על שלמות מדינתם. יתר על כן, בפועל לדאע"ש אין את היכולת לשלוט באופן מלא גם באזורים האחרים אותם כבש בעיראק, כל שכן להשליט על התושבים המתגוררים באזורים אלה משטר אסלאמי הלכתי אליו הם שואפים. גם בסוריה רחוק הארגון מלשלוט בחלקים נרחבים והוא מסתפק בשליטה בעיקר על אזור רקה ובחלקים מדיר א-זור.

החשש והדאגה שמעוררת הצלחת הארגון בקרב המדינות הגובלות בעיראק, בראשן איראן, תורכיה וירדן, צפויים לעמוד לו למכשול. היה ודאע"ש בכל זאת יפתיע ויזכה בהישגים טריטוריאליים משמעותיים בבגדאד ויאיים באופן ישיר על ביטחון הלאומי של שכנותיה של עיראק, הוא יתקל בהתנגדות אזורית וקרוב לוודאי גם בהתערבות אמריקאית, גם אם זו תהיה מוגבלת, בשל החשש האמריקאי לשוב ולהסתבך בהשקעה הכרוכה בנוכחות צבאית מאסיבית בעיראק. כך למשל איראן בוודאי תתגייס לעזרת המשטר השיעי של מאלכי, הנחשב כבן בריתה,

כדי לשמר את מרחב השפעתה על משטרו ותמנע בכוח את הסכנה בדמות משטר אסלאמי סוני ג'יהאדיסטי עוין בגבולותיה. ניתן לשאר, כי גם תורכיה לא תשב בחיבוק ידיים אם תסריט קיצוני כזה יראה כ-בר מימוש.

למרות כל אלה, הסכנה הנשקפת מהצלחותיו של דאע"ש בעיראק, היא בכך שהן עלולות להעניק תנופה רבה לרעיונות ולדרך אותם הוא מייצג, להם שותפים ארגוני טרור רבים הפועלים במזרח התיכון ומחוצה לו. הסכנה העיקרית במצב זה נובעת מההון הכלכלי העצום אותו צבר הארגון בעיראק, כאשר השתלט על כספי בנקים באזורים מהם נס הצבא העיראקי והמשטרה המקומית כשלה מלהגן עליהם. בנוסף מצויים בידי הארגון כספים שהפיק מהשתלטות על מאגרי נפט ואנרגיה, המספקים לו הכנסה ניכרת. היכולת הכלכלית האדירה הזו עלולה להיות מנוצלת לתמיכה ולרכישת השפעה על פעילותם של ארגוני טרור השותפים לרעיונותיו. בנוסף, נפלו לידי הארגון כמויות אדירות של אמצעי לחימה איכותיים, חלקם מערביים, אשר בוודאי ימצאו דרכם לידי ארגוני טרור הפועלים באזורי לחימה במזרח התיכון ואף מעבר לו.

ישראל כמו מדינות רבות בעולם צופה בעניין רב בהתפתחות המערכה בעיראק ותצטרך להגביר את הערנות המודיעינית המוקדשת לדאע"ש ולקשריו עם הארגונים הפועלים בגבולותיה, כדי לקדם את הרעה שעלולה לצמוח מכוונו. בשלב זה, נראה אמנם, כי אין איום ישיר ומידי לביטחונה של ישראל כתוצאה מההתרחשויות בעיראק, אם כי האווירה המוקרנת מהן עלולה להשפיע גם על חיזוקם של גורמי הג'יהאד העולמי, הפועלים במדינות הסמוכות לישראל. אמנם מתמונת המצב בסוריה מסתמן שהאיום הפוטנציאלי הנשקף לישראל עלול להגיע דווקא מצד ארגון ג'יהאד אל-נוצרה, הנוכח לצד אנשי החזית האסלאמית, ברמת הגולן הסורית ובגבול ירדן. עד כה לא הפנו ארגונים אלה את נשקם כלפי ישראל ולא ניתן לקשרם ישירות לרוב תקריות הירי והחבלה הספוראדיות שבוצעו נגדה מהצד הסורי, אולם פוטנציאל ההסלמה מצדם בגזרה זו קיים.

תפישתם האידיאולוגית והרטוריקה של דאע"ש, ג'יהאד אל-נוצרה ואל-קאעדה, שהכריזו בפומבי על כוונתם לתקוף בעתיד את ישראל, מחזקת את ההערכה, כי בעתיד ינסו ארגונים אלה לממש את איומיהם נגדה. בהקשר זה ראוי להזכיר, כי שמו של דאע"ש נקשר השנה לפעילות טרור שסוכלה כאשר חוליה, שפעילה ממזרח ירושלים וגינין, תכננה, בפיקוח מעזה ובהנחיה מפקיסטן, לחבור לפעילי דאע"ש בסוריה, כדי לבצע במשותף פיגועי התאבדות בירושלים ובתל אביב. לא ברור אם פעילות זו מבשרת מגמה של הארגון לחזור לשטח ישראל או שמא מדובר בניסיון בודד. מכל מקום, הביטחון העצמי שצבר הארגון מהישגיו בעיראק ובסוריה וההון העצום שעומד לרשותו, שהפך אותו לארגון עתיר משאבים, אינו יכול לסייע לו בכיבוש עיראק אולם בהחלט עלול לדרבן אותו לנצלם על מנת להרחיב את פעילותו לזירות נוספות ובכללן לישראל ואף לסייע ולממן את פעילות שותפיו לדרך.